

Дидактична сутність інтенсивного навчання усного професійного мовлення студентів факультету хореографічної освіти

О. В. Прохорова

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені Костянтина Дмитровича Ушинського»
Одеса, Україна.

Paper received 20.03.17; Accepted for publication 25.03.17.

Анотація. Статтю присвячено використанню інтенсивного навчання з метою формування навичок культури мовлення у студентів факультету хореографічної освіти на заняттях з усної практики. Виходячи з загальних положень дидактики, мовознавства і психології розроблені основні принципи методики інтенсивного навчання мови.

Ключові слова: компетенція, комунікативна вправа, культура мовлення, методика навчання, навички, усне мовлення.

Актуальність теми зумовлена тим, що підвищення культури мовлення студентів факультету хореографічної освіти забезпечить їх гармонійне входження в систему загальнодержавних і міжособистісних стосунків та досягнення успіху. Досконало володіючи мовою і технікою усного професійного мовлення, фахівець може ефективно формувати й розвивати відповідні взаємовідносини з довіллям, впливати на соціальне оточення. А маючи на увазі багатоплановість людської особистості взагалі й складність освітньо-виховного процесу зокрема, можна передбачити,

Аналізуючи сучасну теорію і практику мовленнєвої підготовки майбутніх хореографів, можна стверджувати, що в них ще недостатньо вивчено і розроблено теоретичні засади формування у студентів мовленнєвої компетентності. Існує нагальна потреба опрацювання і поширення результатів відповідних досліджень та досвіду з цього напрямку в університетській освіті, об'єктивної оцінки запропонованих технологій навчання й вивчення можливих шляхів удосконалення якості професійної мовленнєвої підготовки випускників вищої школи. Закономірно, що в цій ситуації необхідним є пошук нових рішень в царині професійної мовленнєвої культури майбутнього хореографа, вдосконалення механізмів, які регулюють якість його мовленнєвої діяльності.

Показником мовного розвитку особистості є комунікативність, тобто здатність спілкуватися, що зумовлює активне використання засобів мовлення, вміння сприймати та відтворювати зміст чужого висловлювання і продукувати власне, тобто вміння осмислено сприймати й продукувати усні й письмові тексти. Базою мовного розвитку є формування мовленнєвої компетенції студентів факультету хореографічної освіти [2].

Проблема навчання студентів усному мовленню є однією з основних цілей, яка є найбільш складною у викладанні мов. У психолого-педагогічній літературі велика увага приділяється місцевості спілкування педагога і студента як найважливішому чиннику навчання. Вважається, що процес спілкування є формою комунікативної взаємодії осіб, які здійснюють різні види діяльності. Розглядаючи навчання як взаємодію викладача і студента, дослідники підкреслюють, що воно ґрунтується на соціально-психологічних принципах, які визначаються єдністю соціальних, міжособистісних відносин, контактів і взаємодій. Найпоширенішою формою навчального процесу є вербальне (мовне) спілкування, яке широко використовується в діяльності викладача і студента. Воно є вищою фор-

мою узагальненого віддзеркалення дійсності, універсальним засобом взаємодії між людьми.

Слід зазначити, що в сучасній педагогічній літературі підкреслюється рівність суб'єктів спілкування, викладач і студент розглядаються як суб'єкти навчального процесу. Таким чином, активній ролі студента, цілеспрямованості його діяльності, що визначає успіх навчання, приділяється важливе значення.

Необхідно відзначити, що існує два принципово різні підходи до проблеми вдосконалення навчального процесу. При першому підході (комунікативно-когнітивному) оптимізація засвоєння матеріалу досягається за рахунок удосконалення його змісту, ретельного відбору одиниць навчання й оптимальної організації навчального процесу. Це передбачає свідоме засвоєння студентами мовної інформації і подальше її використання в комунікативно значущих ситуаціях. При другому підході головний акцент робиться на стимулюванні пізнавальної діяльності студентів за рахунок керування сприйняттям, мотивацією, а свідомо-логічне засвоєння інформації відбувається лише на певному етапі. Головними прийомами другого підходу (інтенсивного) є сугестивне та інформаційне стимулювання, активізація психічної діяльності, інтенсифікація навчального процесу [1].

Ми не намагаємось кардинально протиставити ці підходи один одному, бо згодні з думкою, що успіхів досягають ті методисти, які не перебільшують значення тих чи інших методичних принципів, а визнають принципове значення мовознавства та теорії засвоєння як наукового підґрунтя навчання мов, тобто системно поєднують вищевказані підходи.

Тому ми вважаємо за можливе поставити питання про можливість використання інтенсивних методів у навчанні професійному мовленню студентів факультету хореографічної освіти. З нашої точки зору існують певні чинники, що дозволяють використовувати ідеї та прийоми інтенсивних методів саме в нашій цільовій аудиторії. Це дозволить максимально наблизити навчальний процес до умов реального навчально-професійного спілкування.

Мовленнєва діяльність, як кожна діяльність, повинна керуватися комунікативно-пізнавальними потребами того, хто вивчає мову. Такі потреби входять до складу загальної системи його мотивацій. У зв'язку з цим виникає педагогічна та психологічна проблема створення, формування та відповідно, засвоєння засобами мови професійно значущої інформації [2]. Таким чином, практичні цілі, що ставлять перед собою студенти, відображають їхні індивіду-

альні потреби, які, у свою чергу, визначаються запитами сучасного суспільства [2].

Таким чином, наявність мотивації в оволодінні вміннями спілкування є передумовою методичних пошуків у напрямку використання прийомів інтенсивних методів у нефілологічній аудиторії.

Вважаємо за необхідне навести деякі уточнення щодо термінологічних одиниць, необхідних для нашого дослідження. Необхідно по-перше окреслити поле використання терміну “інтенсивні методи”. Його існування передбачає, що є й методи “неінтенсивні”, відповідно, існує небезпека змішування термінів “інтенсивний” та “ефективний”. Тому відзначимо, що розділяємо думку О.О.Леонтєва про те, що слід говорити про два аспекти цього поняття – психологічний і методичний [5].

Збіг значень ефективності та інтенсивності існує лише у психологічному аспекті. Маючи можливість викладати мову інтенсивно, немає сенсу робити це екстенсивно. При такому протиставленні в семантиці слова “інтенсивний” наявна позитивна оцінка. Але в методичному аспекті інтенсивність має таке ж значення, як і традиційне, не інтенсивне навчання. Перевага надається тим чи іншим методом залежно від умов та завдань навчання. Крім того, теоретичний і практичний інтерес становить визначення доцільності й ефективності як окремих інтенсивних методів, так і поєднання різних методів навчання.

Завершуючи термінологічні уточнення, згадаємо ще один термін, що має відношення як до інтенсивних, так і до традиційних методів. Мова йде про інтенсифікацію навчання. Інтенсифікацію визначають як виконання більшого об’єму навчальної діяльності за певний час [1, 2], засвоєння максимальної кількості навчальної інформації на максимально якісному рівні з найменшими витратами енергії та в мінімальні терміни [7]. Таким чином, інтенсифікація – діяльність, що спрямована на підвищення рівня інтенсивності. Інтенсифікувати навчальний процес означає збільшити кількість засвоюваного матеріалу, забезпечити якість засвоєння, досягти високого рівня науковості, максимальної ефективності навчання.

В методиці інтенсивне навчання сформувалось як специфічна система, яка за певними параметрами відрізняється від традиційних методів викладання іноземних мов. Під інтенсивним навчанням іноземної (і нерідної) мови розуміють навчання, спрямоване здебільшого на оволодіння усним мовленням та аудіюванням. Інтенсивне навчання спирається на резерви особистості, які зазвичай не використовуються в навчальному процесі.

Важливою характеристикою інтенсивних методів є стислі терміни навчання та велика щоденна концентрація навчальних годин. Проблема інтенсивного навчання присвячено роботи Г.О.Китайгородської, А.О. Акішиної, Л.Ш. Гегечкорі, О.О. Леонтєва, Г. Лозанова, В.В.Петрусинського тощо.

У групі інтенсивних методів виокремлюють: сугестопедичний метод навчання (Г. Лозанов), метод активізації резервних можливостей особистості (Г.О. Китайгородська), емоційно-смісловий метод (І.Ю. Шехтер), інтенсивний метод навчання усного мовлення (Л.Ш. Гегечкорі), сугестокібернетичний інтегральний метод прискореного навчання дорослих (В.В. Петру-

синський), прискорений курс навчання розмовного мовлення методом занурення (А.С. Плєсневич), курс російської мовленнєвої поведінки (А.О. Акішина), ритмопедія (Г.М. Бурденюк), гіпнопедія (А.М. Свядош).

У сугестопедичному методі засоби впливу, що дозволяють створити сугестивну спрямованість, кваліфікують таким чином: 1) складні засоби впливу (авторитет, інфантилізація), 2) елементарні засоби впливу (концертна псевдопасивність, двоплановість, інтонація, ритм).

Дидактичні ігри, запропоновані Г. Лозановим, дозволяють зняти гальмування та невпевненість, що виникають у дорослих, коли вони намагаються розмовляти іноземною мовою. При використанні такого прийому роботи як концертний сеанс виникає ефект псевдопасивності, коли можна спостерігати парадоксальне, на перший погляд, явище: надзасвоєння та надрезультативність навчального процесу при ефекті не втоми, а відпочинку. Псевдопасивність пов’язана з авторитетом та інфантилізацією, ці засоби слугують підґрунтям для виникнення позитивного психологічного ефекту.

Важливою умовою створення сугестивного середовища є чинник двоплановості, що містить систему елементів мистецтва: музичне супроводження, інтонаційне оформлення тексту, артистизм викладача, ритм, ігрова атмосфера. Вищевказане дозволяють реалізувати головні принципи сугестопедії: радість і ненапруженість; єдність усвідомлюваного – неусвідомлюваного; сугестивний взаємозв’язок між викладачем та студентом (авторитет – інфантилізація). У традиційному навчальному процесі можуть бути використані, наприклад, стимулюючі етюди, що мають ситуативний, мотивуючий, ігровий характер. Вважаємо, що спрямованість таких етюдів має бути професійною (за спеціальністю студента).

Цінними характеристиками сугестопедичного методу є також активізація студентів, мобілізація прихованих резервів особистості, переведення навчання в особистісну площину.

Однак використання методу потребує спеціально обладнаних приміщень і серйозної перепідготовки викладачів. Крім того, метод не приділяє достатньо уваги навчанню таких видів мовленнєвої діяльності як читання та письмо.

Метод активізації резервних можливостей особистості Г.О. Китайгородської [4] розроблено на основі концепції Г. Лозанова. Крім оволодіння комплексом мовленнєвих умінь цей метод передбачає засвоєння мовного матеріалу, що є основою формування таких умінь. Головними положеннями методу є створення відповідних відносин у колективі, організація керівного мовленнєвого спілкування, розкриття творчих резервів особистості, що реалізуються у формі гри.

Головні принципи методу:

- 1) двоплановість навчального процесу (спілкування – не тільки мета навчання, а й засіб);
- 2) поетапно-концентрична організація навчання;
- 3) глобальне використання всіх засобів впливу на психіку учня;
- 4) усне випередження;
- 5) індивідуальне навчання через групове;

б) взаємодія рольових та особистісних елементів навчання.

Метод активізації резервних можливостей особистості за короткі терміни забезпечує оволодіння мовою як засобом спілкування в межах тем і ситуацій, що мають практичний інтерес для учнів. Це забезпечує мотивацію навчання.

Позитивним є прагнення до диференціації цілей навчання для формування вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності, а не тільки усного спілкування. Близькість принципів методу до сучасного розуміння комунікативної спрямованості навчання робить їх актуальними для використання у роботі зі студентами немовних спеціальностей.

Емоційно-смісловий метод І.Ю. Шехтера в якості основного шляху оволодіння уміннями мовленнєвого спілкування розглядає опору на смислотворення, що виникає в умовах рольової гри. Принципи методу реалізуються через систему комунікативних завдань. На базі методу розробляються курси навчання російської мови фахівців [3].

Позитивною рисою методу є орієнтація на професійне спілкування. Крім того, розвиток мовлення передбачається з опорою на навчальні тексти, вивчаються граматики, основи перекладу, розвиваються навички писемного мовлення. Метод базується на вивченні комунікативних потреб учнів, що є обов'язковою умовою успішного навчання іноземної мови фахівців нефілологічного профілю [4]. Цінним методичним прийомом є включення до навчального процесу міжциклових етапів навчання мовних засобів, що є базою для формування комунікативних умінь.

Сугестокібернетичний інтегральний метод В.В. Петрусинського базується на керуванні навчальною діяльністю за допомогою технічних засобів. Курс призначений для початкового етапу навчання і дозволяє за обмежений час давати значну кількість навчального матеріалу, автоматизувати лексику та граматичні моделі. Завдяки відсутності викладача курс може використовуватись дистанційно, відповідно до індивідуальних потреб студентів, що робить його актуальним у сучасних умовах. Викладач має лише підготувати навчальні та контрольні матеріали.

Спробуємо виділити спільні риси інтенсивних методів, які можуть бути релевантними для нашої цільової аудиторії – студентів факультету хореографічної освіти. Такі риси: максимальна активізація студентів у ході заняття, мобілізація прихованих психологічних резервів, що сприяє збільшенню об'єму засвоєного матеріалу, використання всіх засобів впливу на особистість. Від традиційного навчання інтенсивне відрізняється насамперед підвищеною увагою до різноманітних форм педагогічного спілкування, створенням сприятливого психологічного клімату в групі, формуванням адекватної навчальної мотивації, зняттям психологічних бар'єрів при засвоєнні мовного матеріалу та мовленнєвому спілкуванні.

Змістом навчання є оволодіння комплексом навичок і вмінь, що необхідні для здійснення діяльності в конкретній професійній галузі, що знаходить відображення у відборі лексико-граматичного матеріалу, ситуацій і тем спілкування, що спрямовані не на набуття знань про мову, а на формування мовлен-

нєвих умінь. Основним видом вправ є мовленнєві. Крім того, система занять містить особливі вправи – стимулюючі етюди.

Виконання таких вправ передбачає активні мовленнєві дії студентів відповідно до заданої ролі. Ігровий характер етюдів створює в групі невимушену атмосферу, відносини довіри між викладачем і студентами. Розробка системи етюдів є значним досягненням методів інтенсивного навчання [5].

Виходячи з загальних положень дидактики, мовознавства і психології розроблені основні принципи методики інтенсивного навчання усного професійного мовлення студентів факультету хореографічної освіти.

1. Принцип комунікативної спрямованості. Вся система роботи викладача повинна створювати у студентів вмотивовані потреби в усно-мовленнєвій діяльності. Мовний матеріал, який відбирається для занять, повинен бути максимально наближеним до реального життя, природних потреб мовного спілкування.

2. Урахування диференційованого усного мовлення. Цей принцип передбачає диференціацію мовного матеріалу з урахуванням основних форм усного мовлення. Іншими словами, необхідний системний підхід до практичного засвоєння основних форм усного мовлення.

3. Моделювання типових комунікативних ситуацій. Найважливішим чинником усного спілкування є комунікативна ситуація. Чим ширше і різноманітніше представлені типові комунікативні ситуації, тим значніше потенційні можливості для оволодіння навичками усного мовлення.

4. Інтенсивна мовна практика. Процес навчання іноземній мові повинен бути безперервним з тим, щоб навички усного мовлення в результаті багаторазових повторень набували автоматичного характеру. Студенти повинні оволодіти основним корпусом лексики і синтаксичних конструкцій для того, щоб цілком вільно виражати свої думки.

5. Поетапність формування мовленнєвих умінь. На кожному етапі навчання розв'язується одна конкретна задача, розвивається лише одна сторона мовленнєвого уміння. В результаті мовленнєвої практики засвоюється система умінь, що дозволяє студентам наблизитися до вільного володіння мовою.

6. Адекватність вправ характеру сформованої дії. Адекватність вправ характеру сформованої дії означає, що вправа, яка використовується в навчальному процесі повинна максимально відповідати вирішенню поставленої викладачем задачі. Іншими словами, навчальні дії повинні максимально відповідати реальним комунікативним діям.

Висновки. Підсумовуючи роздуми про ефективність інтенсивних методів, варто відзначити, що їх використання дозволяє формувати й активізувати мовленнєві вміння за короткий термін у межах певного набору тем і ситуацій, що відбираються відповідно до комунікативних потреб студентів. Це забезпечує високу мотивацію навчання. Позитивно впливає на засвоєння матеріалу організаційна система занять: розподілення студентів за ролями, стимулюючі етюди, проблемний характер занять, використання

музичного фону. Все це не викликає дискомфорту, студенти відчують задоволення від занять.

Найбільш ефективним є використання інтенсивних методів у невеликих групах за наявності відповідної кваліфікації викладача. Нами розглянуто психологічний та методичний аспекти проблеми використання інтенсивних методів. Але існує ще один аспект, властивий будь-якому навчанню мови, – лінгвістичний.

Підґрунтям інтенсивних методів, як і будь-якого методу викладання мов, є певна лінгвістична концепція: лінгвістика тісно пов'язана з методикою, і цей зв'язок визначається єдністю двох сторін навчального процесу – чого навчати і як навчати [4].

Як бачимо, відбір одиниць навчання безпосередньо пов'язаний із потребами студентів, ситуаціями їх

майбутньої мовленнєвої діяльності. Це означає, що профіль навчання і спеціальність студентів мають першочергове значення для побудови навчального курсу. Програма розвитку мовленнєвих умінь для студентів того чи іншого навчального закладу має бути чітко окреслена відповідно до умов навчання. Список ситуацій повинен доповнюватись переліком підтем, ключових слів до конкретних мовленнєвих актів. Програма повинна мати вид матриці, що відображає весь ситуативно-тематичний та структурно-логічний зміст курсу іноземної мови. Саме ці характеристики інтенсивних методів дозволяють використовувати їх у навчанні студентів немовних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема // Дивослово. – 2006. – № 5. – С. 2-5
- [2] Штепа О.Г. Рольові ігри в системі формування професійної мовленнєвої майстерності педагога. – К., 1998. – 32 с.
- [3] Акишина А. А. Мотивация как основа интенсивного курса обучения / А. А. Акишина // Современное состояние и основные проблемы изучения и преподавания русского языка и литературы: материалы V конгресса МАПРЯЛ: Докл. сов. делегации. – М., 1982. – С. 20-24.
- [4] Китайгородская Г. А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам / Г. А. Китайгородская. – М. : изд-во МГУ, 1986. – 176 с.
- [5] Леонтьев А. А. Принцип коммуникативности и психологические основы интенсификации обучения иностранным языкам / А. А. Леонтьев // Язык и культура в филологическом вузе. – М., 2006. – С. 145-155.
- [6] Митрофанова О. Д. Нефилологическая аудитория как субъект учебного процесса и объект лингводидактического воздействия / О. Д. Митрофанова // От слова к делу. Сб. докл. / X Конгресс МАПРЯЛ (Санкт-Петербург – 2003). – М. : Гос. ИРЯ им. А. С. Пушкина, 2003. – С. 203-212.
- [7] Щукин А. Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам: учеб. пособие / А. Н. Щукин. – 2-е изд. – М. : Филоматис, 2010. – 186 с.

REFERENCES

- [1] Donchenko T. MovlennEviy rozvitok yak naukovometodichna problema // Divoslovo. – 2006. – № 5. – С. 2-5
- [2] Shtepa O.G. RolovI IgrI v sistemI formuvannya profeslynoYi movlennEvoYi maysternostI pedagoga. – K., 1998. – 32 s.
- [3] Akishina A. A. Motivatsiya kak osnova intensivnogo kursa obucheniya / A. A. Akishina // Sovremennoe sostoyanie i osnovnyie problemyi izucheniya i prepodavaniya russkogo yazyka i literatury : materialy V kongressa MAPRYaL: Dokl. sov. delegatsii. – M., 1982. – S. 20-24.
- [4] Kitaygorodskaya G. A. Metodicheskie osnovy intensivnogo obucheniya inostrannym yazykam / G. A. Kitaygorodskaya. – M. : izd-vo MGU, 1986. – 176 s.
- [5] Leontev A. A. Printsip kommunikativnosti i psihologicheskie osnovy intensifikatsii obucheniya inostrannym yazykam / A. A. Leontev // Yazyk i kultura v filologicheskom vuze. – M., 2006. – S. 145-155.
- [6] Mitrofanova O. D. Nefilologicheskaya auditoriya kak sub'ekt uchebnogo protessa i ob'ekt lingvodidakticheskogo vozdeystviya / O. D. Mitrofanova // Ot slova k delu. Sb. dokl. / H Kongress MAPRYaL (Sankt-Peterburg – 2003). – M. : Gos. IRYa im. A. S. Pushkina, 2003. – S. 203-212.
- [7] Schukin A. N. Sovremennyye intensivnyie metodyi i tehnologii obucheniya inostrannym yazykam: ucheb. posobie / A. N. Schukin. – 2-e izd. – M. : Filomatis, 2010. – 186 s.

Didactic essence intensive training in oral professional speech of students of the faculty of choreographic education

E. V. Prokhorova

Abstract. The article is devoted to the use of intensive training with the aim of developing skills of speech culture of students of the faculty of choreographic education in the classroom for oral practice. Based on the General provisions of didactics, linguistics and psychology developed the basic principles of intensive methods of language teaching.

Keywords: competence, communicative activity, speech culture, methodology of teaching, skills, speaking.

Дидактическая сущность интенсивного обучения устной профессиональной речи студентов факультета хореографического образования

Е- В. Прохорова

Аннотация. Статья посвящена использованию интенсивного обучения с целью формирования навыков культуры речи у студентов факультета хореографического образования на занятиях по устной практике. Исходя из общих положений дидактики, языкознания и психологии разработаны основные принципы методики интенсивного обучения языку.

Ключевые слова: компетенция, коммуникативные упражнения, культура речи, методика обучения, навыки, устная речь.